

บทที่ ๕ บทสรุป และข้อเสนอแนะ

๕.๑. บทสรุป

จากการศึกษาการอ้างอิงในนิราศสมัยใหม่จำนวน ๗ เรื่อง คือ **ลำนำฎกระดิงและบางกอกแก้วกำศรวล** ของอังคาร กัลยาณพงศ์ **หมายเหตุร่วมสมัย** ของไพฑูลย์ วงษ์เทศ **เขียนแผ่นดิน** ของเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ **ม้าก้านกล้วยและกลอนกล่อมโลก** ของไพโรจน์ธรรมา และ **โคลงนิราศแม่เมาะ** ของก้องภพ รื่นศิริ ผู้วิจัยพบว่า การอ้างอิง (allusion) เป็นกลวิธีทางวรรณศิลป์อย่างหนึ่งที่มีบทบาทสำคัญในการสื่อสารและสร้างอารมณ์สะท้อนใจในวรรณคดีประเภทนิราศมาอย่างต่อเนื่องยาวนาน ยิ่งนิราศมีพัฒนาการด้านเนื้อหาและอารมณ์ที่หลากหลายมากขึ้นเท่าใด กลวิธีการอ้างอิงก็จะยิ่งดำรงบทบาทสำคัญในกระบวนการสร้างสรรค์นิราศยิ่งขึ้นเท่านั้น จุดประสงค์สำคัญของกวีที่ใช้กลวิธีการอ้างอิงก็เพื่อเชื่อมโยงหรือถ่ายทอดความหมายขยายขอบเขตข้อมูล ตลอดจนแบ่งปันประสบการณ์และอารมณ์ความรู้สึกจากเรื่องหนึ่งสู่อีกเรื่องหนึ่ง

วรรณคดีนิราศในสมัยโบราณส่วนมากจะมุ่งเน้นการพรรณนาอารมณ์คร่ำครวญความทุกข์อันเกิดจากการขาดไรร่างผู้เป็นที่รัก กวีจึงใช้การอ้างอิงเพื่อเชื่อมโยงและเน้นย้ำความทุกข์โศกที่เกิดจากการพลัดพรากของตัวละครในวรรณคดีเรื่องอื่นกับความทุกข์โศกของตนเอง ในนิราศสมัยใหม่นั้นจะมีการขยายขอบเขตเนื้อหาของการคร่ำครวญจากการพรรณนาอารมณ์ในเรื่องเฉพาะตนเป็นพรรณนาอารมณ์ในเรื่องส่วนรวมมากขึ้น การคร่ำครวญถึงนางผู้เป็นที่รักยังคงปรากฏอยู่ไม่มากนัก กวีจะขยายขอบเขตเนื้อหาเป็นการแสดงทัศนะและอารมณ์สะท้อนใจรวมทั้งวิพากษ์วิจารณ์ความเป็นไปของสังคม ธรรมชาติ และจิตวิญญาณมนุษย์ การอ้างอิงที่ปรากฏในนิราศสมัยใหม่จึงหลากหลายและมีบทบาทสำคัญในการสื่อสารสำคัญและถ่ายทอดอารมณ์สะท้อนใจอย่างมีประสิทธิภาพ

ลักษณะการอ้างอิงในนิราศสมัยใหม่ สามารถจัดจำแนกได้ ๓ ประเภท ได้แก่ การอ้างอิงวรรณกรรมอื่น รวมถึงนิทาน ตำนาน และเพลง การอ้างอิงบุคคล และการอ้างอิงเหตุการณ์แสดงให้เห็นถึงความนิยมที่แพร่หลายของกลวิธีทางวรรณศิลป์ชนิดนี้ ในคำประพันธ์แต่ละบทนั้น กวีสามารถใช้การอ้างอิงหลายประเภทผสมผสานกัน เพื่อที่จะเชื่อมสัมพันธ์เรื่องราว บุคคลที่มีส่วนเสริมสร้างความชัดเจนของสารและสร้างพลังให้เกิดความสะท้อนอารมณ์ได้อย่างไม่มี

ข้อจำกัด ผู้อ่านจึงจำเป็นต้องมีความรู้ความเข้าใจถึงสิ่งที่กวีอ้างถึง เพื่อความเข้าใจสารสำคัญและการสร้างอารมณ์สะท้อนใจของกวีได้อย่างลึกซึ้งชัดเจน

การอ้างถึงวรรณกรรมอื่น รวมถึง นิทาน ตำนาน และเพลง เป็นการอ้างถึงที่พบมากที่สุด กวีจะอ้างถึงตัวบทวรรณกรรม กล่าวคือ กวีอ้างถึง ตัวละคร เหตุการณ์ จากและสาระสำคัญ ตลอดจนสำนวนโวหาร และความเปรียบของเรื่องนั้น ส่วนใหญ่กวีจะอ้างถึงวรรณกรรมโบราณที่เป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลาย ทำให้ผู้อ่านเข้าใจและสัมพันธ์เรื่องราวของวรรณกรรมที่อ้างถึงได้อย่างรวดเร็ว ในการอ้างถึงนิทาน ตำนาน จะพบการอ้างถึงตำนานสถานที่ ตำนานเมือง และตำนานการสร้างเมืองที่สัมพันธ์กับสารและอารมณ์ที่กวีต้องการสื่อ เพื่อขยายขอบเขตเนื้อหาและเชื่อมโยงความสำคัญและความผูกพันกับประวัติของสถานที่ที่สืบเนื่องยาวนาน สำหรับการอ้างถึงเพลง ปรากฏการอ้างถึงเพลงร้องเล่น เพลงพื้นบ้าน และเพลงลูกทุ่ง เป็นการอ้างถึงเพลงในฐานะสื่อถ่ายทอดอารมณ์และสะท้อนถึงเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของเพลงนั้นๆ เพื่อผู้อ่านจะสามารถสัมพันธ์อารมณ์เพลงต่างๆ กับสารที่กวีต้องการสื่อได้อย่างชัดเจน

การอ้างถึงบุคคล เป็นการอ้างถึงบุคคลที่ปรากฏหลักฐานว่ามีชีวิตจริงในประวัติศาสตร์ โดยจะพบการอ้างถึงชื่อและพฤติกรรมของบุคคลต่างๆ เพื่อเชื่อมโยงการวิพากษ์วิจารณ์ในกรณีที่มีพฤติกรรมและค่านิยมที่ไม่พึงปรารถนา หรือสรรเสริญยกย่องในกรณีที่เป็นบุคคลที่มีพฤติกรรมดีงาม สมควรเป็นแบบอย่างแก่นุชนรุ่นหลัง

การอ้างถึงเหตุการณ์ ปรากฏการอ้างถึงเหตุการณ์ประวัติศาสตร์ที่น่าภาคภูมิใจเพื่อเชื่อมโยงความรู้และขยายขอบเขตเนื้อหาของนิราศ อีกทั้งเป็นการปลุกเร้าสำนึกที่ดั่งงาม ความภาคภูมิใจในประวัติศาสตร์ที่ยาวนานของชาติ นอกจากนี้ กวียังอ้างถึงเหตุการณ์ที่กวีเห็นว่าเป็นเหตุการณ์ที่แสดงความตกต่ำของสังคม ไม่ว่าจะเป็นเหตุการณ์สงครามและการก่อการร้าย หรือเหตุการณ์ที่ตื่นตัวกับกระแสสังคมอย่างขาดสติ เพื่อเชื่อมโยงการวิพากษ์วิจารณ์สังคม ทำให้สารชัดเจนและมีพลังกระทบใจผู้อ่านให้ตระหนักถึงปัญหาต่างๆ ของสังคมและใส่ใจปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในที่สุด

จากผลการศึกษาพบว่า กวีใช้การอ้างถึง ๒ วิธี คือ กวีใช้การอ้างถึงในความหมายเดิมเพื่อสื่อความหมายและเน้นย้ำอารมณ์ในผลงานสมัยใหม่ของตน เช่น การอ้างถึงสำนวนความเปรียบเกี่ยวกับความทุกข์ในวรรณกรรมอื่นเพื่อเน้นย้ำความทุกข์ที่เข้มข้น อีกวิธีหนึ่งคือการที่นำเรื่องที่อ้างถึงมาใช้ในความหมายใหม่เพื่อวิพากษ์วิจารณ์สังคมเชิงประชดเสียดสี เช่น การอ้างถึงเหตุการณ์ “กินไก่ให้คนดู” เป็นต้น

สำหรับความสัมพันธ์ของกลวิธีการอ้างอิงที่มีบทบาทสำคัญในการสื่อสารสำคัญและการสร้างอารมณ์สะท้อนใจนั้น สามารถจำแนกสารสำคัญที่กวีใช้กลวิธีการอ้างอิงได้ ๓ ประเด็น คือ การคร่ำครวญถึงนาง การแสดงความรักความหวงแหนมรดกของแผ่นดิน และการวิพากษ์วิจารณ์สังคม

การคร่ำครวญถึงนางยังคงเป็นสารสำคัญประการหนึ่งที่กวีนำเสนอในนิราศสมัยใหม่ กวีนำกลวิธีการอ้างอิงมาใช้ในการสื่อสารดังกล่าวแตกต่างจากนิราศโบราณ โดยกวีจะไม่อ้างอิงการพลัดพรากของตัวละครจากวรรณคดีอื่นเลย หากแต่จะอ้างอิงสำนวนความเปรียบเกี่ยวกับความทุกข์ในวรรณกรรมอื่น เพื่อเน้นย้ำและเพิ่มปริมาณอารมณ์สะท้อนใจของตน

ในการสื่อสารเรื่องความรักความหวงแหนในศิลปวัฒนธรรมไทย กวีใช้กลวิธีการอ้างอิงที่หลากหลาย คือ การอ้างอิงข้อความ สำนวนโวหาร ตัวละคร และสาระสำคัญจากวรรณกรรมโบราณ การอ้างอิงเพลงพื้นบ้าน การอ้างอิงบุคคล และการอ้างอิงเหตุการณ์ที่ล้วนมีบทบาทสำคัญในการเชื่อมโยงเรื่องราวที่สัมพันธ์กับทัศนะและสารที่กวีต้องการสื่อ ตลอดจนถ่ายทอดอารมณ์ของกวีที่แสดงออกถึงความรัก ความภาคภูมิใจในมรดกทางวัฒนธรรมของชาติ อันเป็นการแบ่งปันอารมณ์ความภาคภูมิใจระหว่างกวีกับผู้อ่าน นอกจากนี้ ยังแสดงความไม่พึงพอใจด้วยการเสียดสี วิพากษ์วิจารณ์สังคมที่ไม่ใส่ใจเรียนรู้และอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม

ในการวิพากษ์วิจารณ์สังคม กวีใช้กลวิธีการอ้างอิงที่หลากหลาย ได้แก่ การอ้างอิงวรรณกรรม การอ้างอิงเหตุการณ์ และการอ้างอิงบุคคล ซึ่งล้วนมีบทบาทสำคัญในการสื่อสารถึงปัญหาสังคมต่างๆ คือ ปัญหาการหลงอยู่ในอวิชชา ปัญหาการลุ่มหลงในกิเลส ปัญหาการใช้ความรุนแรง ปัญหาเรื่องค่านิยมและกระแสสังคม ปัญหาการขาดไร้คุณธรรม และปัญหาความยากจน โดยกวีจะเชื่อมโยงเรื่องราวหรือสิ่งที่กวีอ้างอิงกับสารหรือทัศนะเชิงเสียดสี วิพากษ์วิจารณ์ที่กวีต้องการนำเสนอ เมื่อผู้อ่านมีความรู้ในสิ่งที่กวีอ้างอิงจะสามารถเชื่อมโยงความหมาย และสัมพันธ์เรื่องราวจากสิ่งที่กวีอ้างอิงมาสู่สารในนิราศสมัยใหม่ ถือเป็น การแบ่งปันประสบการณ์ร่วมกันกับกวี

การอ้างอิงเหตุการณ์และบุคคลในประวัติศาสตร์ แสดงให้เห็นถึงวัฏจักรแห่งปัญหาสังคมที่วนเวียนไปมาไม่สิ้นสุด เพราะมีที่มาจากความตกต่ำทางปัญญาและจิตวิญญาณคุณธรรมของมนุษย์ ในการอ้างอิงเหตุการณ์ที่สร้างความโศกสลดที่สะท้อนปัญหาการเอาตัวเอาเปรียบซึ่งกันและกัน

สังคม และปัญหาความยากจน เป็นการปลุกเร้าให้สังคมเกิดความใส่ใจและเห็นอกเห็นใจ เกิดการตระหนักรู้ปัญหานั้นๆ

สำหรับการอ้างถึงเหตุการณ์และบุคคลในประวัติศาสตร์ผู้เป็นแบบอย่างที่ดีงาม เช่น พันท้ายนรสิงห์ ชาวบ้านบางระจัน วีรบุรุษต่างๆ ของชาติ นอกจากจะความเคารพชื่นชมแล้วยังเป็นการปลุกเร้าให้ผู้อ่านเกิดความภาคภูมิใจและสำนึกที่ดี การอ้างถึงเหตุการณ์และบุคคลเพื่อเชื่อมโยงเรื่องราวเพื่อเสียดสี และบริภาพบุคคลอย่างรุนแรงนั้น นอกจากจะแสดงอารมณ์ความรู้สึกที่ชิงชังหรือรังเกียจพฤติกรรมนั้นๆ แล้ว ยังเป็นการแสดงความรัก ความห่วงใยและความปรารถนาดีของกวีที่มีต่อเพื่อนมนุษย์ ด้วยความมุ่งหวังให้ผลงานของตนมีพลังที่จะสร้างความสะเทือนใจให้เพื่อนมนุษย์เกิดสำนึกในการสร้างค่านิยมและพฤติกรรมที่ดีงามต่อไปในอนาคต

กล่าวได้ว่า การอ้างถึงในนิราศสมัยใหม่ แสดงให้เห็นถึงภูมิปัญญาและความรอบรู้ของกวีที่สามารถนำเรื่องราวภายนอก ไม่ว่าจะเป็น วรรณกรรม นิทาน ตำนาน เพลง สำนวนสุภาษิต เหตุการณ์และบุคคลในประวัติศาสตร์ มาสัมพันธ์กับสารด้วยการถ่ายทอดใจความหมายจากเรื่องที่อ้างสู่สารที่กวีต้องการสื่อ แสดงให้เห็นความเหมือนและความผิดแผกในกรณีที่เสียดสีและประชดประชัน ผู้อ่านจะเกิดความเข้าใจสารอย่างชัดเจนยิ่งขึ้น ในขณะเดียวกันก็สามารถแบ่งปันอารมณ์ความรู้สึกที่มาพร้อมกันกับสิ่งที่กวีอ้างถึง ก่อให้เกิดอารมณ์สะเทือนใจร่วมกันกับกวีได้

๕.๒. ข้อเสนอแนะ

๑. การอ้างถึง เป็นกลวิธีทางวรรณศิลป์ที่กวีใช้อย่างแพร่หลายสืบเนื่องมาจากอดีตจนปัจจุบัน จึงน่าที่จะศึกษากลวิธีทางวรรณศิลป์ชนิดนี้ว่ามีความสัมพันธ์ในกระบวนการสร้างเสพวรรณคดีประเภทอื่นๆ อย่างไรบ้าง
๒. วรรณคดีประเภทนิราศ มีลักษณะเฉพาะด้านเนื้อหา เน้นการพรรณนาอารมณ์เป็นสำคัญ กวีจึงใช้กลวิธีทางวรรณศิลป์ที่หลากหลายในการสื่อสารและถ่ายทอดอารมณ์ ผู้วิจัยเห็นว่า ยังมีกลวิธีทางวรรณศิลป์ชนิดอื่นๆ ที่น่าสนใจศึกษาวิเคราะห์ถึงความสัมพันธ์กับการสื่อสารและสร้างอารมณ์สะเทือนใจในวรรณคดีประเภทนี้